

7. Щекин, Г. Социальное управление как система [Текст] / Г. Щекин // Проблемы теории и практики управления. – 1997. – № 2 – С. 114-121.
8. Markowitz, H.M. (1952). Portfolio Selection. The Journal of Finance, Vol. 7, No. 1. (Mar., 1952), pp. 77-91.
9. Яни, А.Ю. Выбор эффективной комбинации действий, осуществляющих минимизацию рисков судостроительных проектов [Текст] / А.Ю. Яни // Управление проектами и развитие производства: Сб. науч. раб. - М.: изд-во ВНУ им. Даля, 2008. - № 4 (28). - С. 94-99.
10. Рач, В.А. Управление рисками в проектах, реализуемых в условиях переходной экономики: Фінансові продукти для реального сектора в Україні [Текст] / В.А. Рач, Д.В. Рач // Матеріали міжнародної конференції 14-16 червня 2000 року. Семінар «Управління проектами при кредитуванні реального сектора». – К. – С. 25-26.

Рецензент статті
д.т.н., проф. Рач В.А.

Стаття рекомендована до
публікації 28.09.2016 р.

УДК 001.51:330.46:65.012.8

О.В. Россошанська

ЕКОНОМІКА ЗНАТЬ ЯК СЕРЕДОВИЩЕ ТА ДЖЕРЕЛО ПОТЕНЦІЙНИХ ЗАГРОЗ ЕКОНОМІЧНІЙ БЕЗПЕЦІ СУЧАСНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Розглянуто розвиток людства за показниками глобальних цивілізаційних утворень, типу людської праці, ритмів зміни технологічних укладів та переважаючого фактору виробництва. Доведено, що людство перейшло до нематеріальної стадії розвитку – економіки знань. Описано рух наукової думки від зародження економіки знань до суспільства зростаючої невизначеності. На основі аналізу коефіцієнтів кореляції між індексами, які характеризують сучасний стан розвитку країн, виявлено, що основна причина економічної небезпеки підприємств багатьох країн - неперехід до людиноцентричної цивілізаційної парадигми, а основним джерелом загроз виступає особистість, яка реалізує життєдіяльність у новому інформаційно-комунікаційному середовищі. Проведено аналіз особливостей сучасної економіки знань. Показано, що найбільш адекватними в цій економіці є інноваційні проектно-орієнтовані підприємства. Рис. 4, табл. 4, дж. 60.

Ключові слова: особистість, міждисциплінарність економічної науки, інноваційно-креативно-науково-творча діяльність, показники безпеки.

JEL J28, C81, D04

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Сучасна світова економіка перебуває на етапі глобальних трансформаційних змін. Їх сутність зумовлена тими цивілізаційними процесами, які відбувалися протягом останніх 40-50 років. Це і посилення інтеграційних процесів в масштабах світової економіки, і проривні інновації, які зруйнували уявлення про існуючі межі економічного розвитку, і зростання взаємозалежності як економік країн, так і підприємств в процесі глобалізації, і світові кризи (трансформаційна кінця 1980-х - початку 1990-х років, фінансового ринку та корпоративного управління кінця 1990-х – початку 2000-х, глобальна кінця 2000-х років), які довели існування проблем прогнозування майбутнього в рамках існуючих наукових парадигм [1]. Як стверджує А.С. Гальчинській «Криза суспільних наук, у тому числі економічної теорії, про який авторитетні у світі вчені ведуть мову починаючи з 1970-х років, має

відповідний підтекст. Він пояснюється далеко не в усьому адекватними спробами обґрунтувати принципово нові явища суспільного розвитку за допомогою методологічного інструментарію попередньої епохи» [2, с. 8]. Ми поділяємо думку Б.Г. Клейнера відносно того, що «Сьогодні з повною основою можна говорити про новий етап розвитку економічної науки. ... Глобальні економічні кризи ... змусили багатьох вчених-економістів приступити до перегляду базисних концепцій сутності, границь та факторів економіки. ... В цих умовах пошук нових рішень повинен йти по «широкому фронту», не тільки в чисто економічних галузях, але і в міждисциплінарних сферах суміжного знання, в галузях, де економіка межує з політикою, етикою, філософією, психологією, соціологією та ін.» [3].

Аналіз останніх досліджень, в яких започатковано розв'язання даної проблеми, виділення невирішених раніше частин. Початок XXI століття супроводжувався процесом конвергенції науки, технологій та суспільства [4, 5], який у 2002 році М. Роком та У. Бейнбриджем був позначений як NBIC-конвергенція [6]. Природу цього процесу відображає карта (рис. 1.), на якій відображені зв'язки між близькими журналами. Журнали згруповані за допомогою кластерного аналізу в окремі групи. При побудові карти авторами було проаналізовано більш мільйонна статей з декількох тисяч наукових журналів. Нами на цій карті виділена наука «Економіка» спільно з іншими науками (статистика, інформатика, психологія, педагогіка, політологія). Ці науки мають зв'язок з економікою за критерієм взаємного цитування.

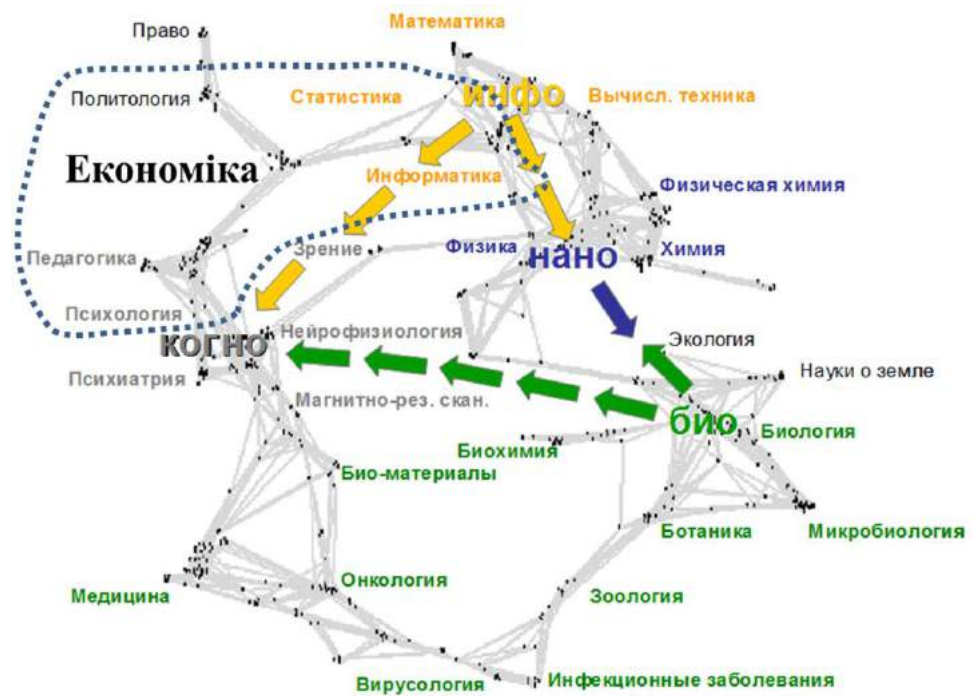


Рис. 1. Карта перетинів новітніх технологій на полі наук
Джерело: [6] мовою оригіналу з доробкою автора.

Ця карта є наочним доказом того, що економіка сьогодні - це міждисциплінарна наука. Тому і дослідження з економічної безпеки також треба проводити з позиції міждисциплінарності.

Як показали результати досліджень О.І. Захарова [7], В.Н. Батова [8] та ін., в цей трансформаційний період, значно актуалізувалися питання економічної безпеки на глобальному, державному, регіональному рівнях (макрорівень), а також на рівні підприємств та окремих особистостей (мікрорівень). Завдяки процесам глобалізації підприємства стають рівноправними агентами економічних відносин на всіх рівнях структури глобальної економіки як єдиної, цілісної системи. А це приводить до безперервного збільшення не тільки зовнішніх загроз (за традиційною класифікацією) їх діяльності, а і внутрішніх. Поява внутрішніх загроз є природною реакцією, в першу чергу працівників підприємств, на зовнішні зміни, у тому числі, зміни глобального рівня. Тому сьогодні, на думку С.В. Степаненка, «поширений серед дослідників розгляд мікроекономіки та макроекономіки як незалежних рівнів економічної системи є хибним» [9]. Згідно з класифікацією, запропонованою М.І. Корольовим, внутрішні загрози, це загрози рівня мініекономіки та наноекономіки [10, с.67]. Останні пов'язані з робочими місцями та зумовлені індивідуальною опортуністичною поведінкою працівників та менеджерів підприємства.

Виходячи з цього, сьогодні неможливо розглядати питання економічної безпеки підприємств без розуміння тих трансформаційних процесів, які відбуваються зовні на глобальному (макро) рівні і можуть бути джерелами фактичних або потенційних загроз їх діяльності, тобто на мікрорівні.

Мета статті. Це і зумовило вибір мети даного дослідження, яка полягає у виявленні потенційних загроз для підприємств з боку економіки знань як середовища діяльності сучасних підприємств.

Виклад основного матеріалу дослідження. Дослідження В.Н. Хасанової [11], Д.С. Давидова [12] та ін. довели, що сьогодні економічна наука ще не виробила єдиного універсального підходу та критерію до визначення основних типів, видів форм та способів організації економічного життя. З позиції дослідження глобальних трансформацій А.С. Філіпенко виділяє три основних підходи: синергетичний, світоцілісний та цивілізаційних змін [13]. На нашу думку ці підходи можна розглядати як різні аспекти системно-історичного методу дослідження [14]. Крім того усі підходи можна віднести до сучасної теорії циклів [15, с.28]. Але за базовий вважаємо доцільно прийняти цивілізаційний підхід [16]. Він базується на парадигмі, яка головну увагу при розгляді розвитку акцентує не на громадському багатстві, а на розвитку людства (у термінах світоцілісного підходу – людського універсуму як утворення, побудованого на взаємопов'язаності трьох засад життєдіяльності – природничих, соціальних та суб'єктних [13]). Як зазначає С.В. Степаненко, «цивілізаційний аналіз суспільних процесів передбачає дослідження провідної ролі людини, утвердження в її рисах та діяльності суспільного початку, а людиноцентричність стає вихідним моментом цивілізаційної парадигми» [9, с. 39]. При цьому цей підхід також передбачає можливість відображення історичного процесу з точки зору різноманітних факторів, взаємозв'язок та субординація між якими чітко може не прослідковуватися [11].

На рис. 2 представлені розроблені нами графічні моделі етапів (стадій) розвитку людства. Найбільш поширеною у зарубіжній економічній науці є класифікація по глобальним цивілізаційним утворенням, де в якості класифікаційного критерія використовується «ступінь індустріального розвитку суспільства» [11, 13] (модель 1). Її головний недолік полягає у тому, що вона не враховує соціальні відносини, тобто не є людиноцентриською. Для того, щоб підкреслити новий соціальний порядок, який формується на постіндустріальній стадії, в якому «господарська діяльність людини стає все більш інтенсивною та



Рис. 2. Етапи (стадії) розвитку людства які класифіковані за різними критеріями (показниками)

Джерело: розроблено автором на основі інформації, яка міститься у [11, 13, 17, 19-22].

комплексною, однак не визначається більш її матеріальними інтересами, не задається економічною доцільністю, що традиційно розуміється» [17], В.Л. Іноземцев запропонував класифікацію за критеріями типу людської праці та характеру спів упорядкованості інтересів особистості та суспільства в межах кожної з епох [17] (модель 2, рис. 2). Згідно з цією класифікацією, масштабні епохи поділяються на доекономічну, економічну та постеконічну. Тобто на сьогодні, коли відбувається перехід від економічної епохи до постеконічної змінюється характер та мета праці. Праця як усвідомлена діяльність з перетворення природи заради досягнення матеріальних результатів перетворюється на більш творчу, яка спрямована на максимізацію розвитку особистості. Людина перестає розглядатися як «людина економічна», а пріоритетними стають питання якості та безпеки її життя [18].

Значно більшої інформації щодо особливостей розуміння тих трансформаційних процесів та загроз, які впливають на економічну безпеку підприємств, дає класифікація індустріальної та постіндустріальної стадій на основі технологічних укладів [19, 20, 21] (модель 3, рис. 2). Технологічні уклади пов'язують з появою проривних та підривних інновацій як первопричин технологічних революцій. А будь-яка революція – це завжди велика кількість різноманітних соціально-економічних загроз. В.А. Комаров показав, що різниця технологічних революцій від технологічних укладів носить скоріше термінологічний характер при зберіганні загальної проблематики [15, с.48]. Як довела І.Л. Петрова, аналіз технологічних укладів, які реалізуються в конкретній країні, дає змогу з'ясувати технологічне відставання конкретної країни (наприклад, України) від авангардних країн світу. Таке відставання країни завжди становить загрозу її економічній безпеці [23]. Крім того, ми вважаємо, що до загроз, пов'язаних з технологічними укладами, треба також віднести невідповідність існуючої інноваційної культури українського суспільства тим вимогам, які пред'являються до суспільства V технологічного укладу - відкритість до творчості, нововведень, готовності до конструктивних змін [24]. На сьогодні, на нашу думку, це головна загроза економічній безпеці не тільки державі Україна, а і конкретним підприємствам. Результатом цього є відставання промислового комплексу України від комплексів найбільш розвинутих країн світу, яке за експертними оцінками досягає 30 і більше років. За різними джерелами на сьогодні у промисловому комплексі України на долю III та IV технологічних укладів приходить 80-96% (табл. 1).

Таблиця 1

Доля технологічних укладів в економіці деяких країн (оцінки, %)

Країна	Джерело	Рік	III техн. уклад	IV техн. уклад	V техн. уклад	VI техн. уклад
США				20	60	5
Росія	[25]	2010	біля 33	більш 50	приблизно 10	
Казахстан	[26]	2015	65	34	1	
Україна	[27]	2004			5	1
		2013 прогноз			12	3
	[28]	2010 2013	57,9	38	4 7-8	0,1
	[29]	2011	біля 50	біля 30	швидко знижується	3-5
	[22]	2013	94		5	1

Ці уклади базуються на таких галузях, як виробництво будівельних матеріалів, чорна та кольорова металургія, судно- та верстатобудування, метало- та деревообробка, нафтохімічна промисловість. За розрахунками експертів, в ці галузі України сьогодні спрямована найбільша частка інвестицій (приблизно 75% [27, с.15]). За своєю сутністю це інвестиції на збільшення виробництва, а не на інноваційний розвиток. Саме це можна вважати одним з головних факторів зростання розриву між економікою України та розвинутих країн, що є суттєвою загрозою економічній безпеці українських підприємств.

Відносно V та VI технологічного укладів, які сьогодні визнають рівень економічної безпеки розвинутих країн та інші базові показники їх розвитку, про Україну немає більш менш надійної інформації (див. табл. 1).

Досить наочно сутність етапів розвитку людства розкриває модель 4 (рис. 2). Вона відображає стадії історико-економічного прогресу (розвитку) за критерієм переважаючого фактору виробництва [22, с.35]. В координатах «час – відносний обсяг уваги» для поділу на складові еволюційного ряду «речовина – енергія – інформація – «тонкі» форми вияву матерії» використовувались S-подібні криві. З моменту, коли була запропонована ця модель (1988 рік), відбулися суттєві зміни з позиції відносної уваги такому фактору як «знання». Тому в моделі «тонкі» форми вияву матерії замінені на знання. Ця модель демонструє, що структура усіх стадій розвитку однакова. На кожній з них присутні речовина, енергія, інформація та знання. Різниця лише в тому, який рівень розвитку досягли технології «переробки» цих компонентів. Як бачимо, на сьогодні значна увага приділяється інформаційному ресурсу (фактору) на фоні різкого зростання уваги знанням.

На основі цього можна стверджувати, що людство вперше за свою історію увійшло в такий стан, коли його розвиток і безпека визначаються не феноменами вияву матеріального світу [речовина – енергія – інформація], а феноменом вияву нематеріальної компоненти – знаннями. Знання є продуктом інноваційно-креативно-науково-творчої діяльності особистості й не відокремлюються від неї. Це є відмінною ознакою феномену креативної економіки [30].

Аналіз публікацій Б.М. Кузика [1], С.О. Тульчінської [31], Г. Москалика [32], С.М. Туливетрова [33], М.М. Ковальова зі співавторами [34], О.І. Федорищевої [35], О.М. Чернової [36], О.М. Мінаєвої [37], В.А. Плотнікова та А.В. Яблочнікова [38] та ін., які відображають різні підходи до визначення вектору розвитку постіндустріального суспільства, показав, що всі вони будують свої прогнози на основі аналізу літературних джерел, які в основному вийшли в період з 1960 по 2003 роки. Початок цього терміну співпадає з початком різкого зростання уваги суспільства до знань (модель 4 рис. 2), а також з початком постіндустріальної стадії розвитку людства та постеконічної епохи (модель 1 та 2 рис. 2). При цьому велика кількість літературних джерел одночасно використовуються в багатьох перерахованих вище публікаціях. Це дало змогу, спираючись саме на такі публікації, провести ретроспективний аналіз «руху наукової думки» від виникнення поняття «економіка знань», до «суспільства зростаючої невизначеності» в аспекті появи загроз та проблем для економічної безпеки підприємств на етапі становлення економіки, яка оснований на знаннях (рис.3).

Загальноприйнятим є факт, що піонером «економіки знань» є Ф. Махлуп (1962 р.). З позиції теми нашого дослідження важливим є висновок Ф. Махлупа відносно того, що «знання» та «інформація» це різні категорії. Тому в дослідженнях з економічної безпеки крім «інформаційної безпеки» повинна досліджуватись і «знаннява безпека». Але такий термі ще не визначений в науці про економічну безпеку. Ф. Махлуп вважав, що виробництво знань не завершується доти, доки вони не передані іншим особам і не є більше

надбанням одної особи. Знання можуть бути результатом отримання інформації [35]. Але, процес передачі знань, особливо новітніх технічних, є достатньо складним і несе відповідні загрози їх подальшому ефективному використанню.



Рис. 3. Рух наукової думки від «Економіки знань» до «Суспільства наростаючої невизначеності»

Джерело: розроблено автором.

Ідея нетотожності понять «знання» та «інформація» була також розвинута Д. Беллом (1973 р), який вважав, що в постіндустріальному суспільстві головним є взаємозв'язок та взаємозумовленість знань та інформації, підвищення важливості теоретичного знання, зростання класу носіїв знань та

інтелектуальних технологій. Постіндустріальне суспільство за Д. Беллом характеризується не трудовою теорією вартості, а теорією вартості, яка основана на знаннях [37]. Вперше термін «інформаційна економіка» запропонував використовувати співробітник Стенфордського центру міждисциплінарних досліджень М. Порат (1977 р.).

Він розробив класифікацію видів економічної діяльності, яка пов'язана зі знаннями та інформацією. Ця класифікація дуже розмита і спрямована на макрорівень. Тому залишаються незрозумілими процеси мікрорівня, які пов'язані з інформацією та знаннями [38]. Але, виходячи з положень Д. Белла та М. Пората, з точки зору економічної безпеки, серед показників економічної безпеки повинні бути показники вартості, пов'язані зі знаннями робітників та організаційними знаннями підприємства. В якості потенційних загроз можуть виступати нерозуміння різниці між знаннями та інформацією, з одного боку, особами, які використовують ці поняття у своїй діяльності, а з іншої – працівниками служби безпеки.

Історичним внеском у розвиток постіндустріального суспільства, ролі економіки знань у цьому суспільстві, вважається концепція Е. Тоффлера (1980 р.). Вона базується на тому, що перехід від однієї стадії розвитку суспільства до наступної – це ривок в науці і техніці, який призводить до глибинних змін у житті суспільства. Такої думки дотримуються і Е. Масуда (1981 р.) та М. Кастельс (1989-1998 рр.). Вони розглядають нове суспільство цілісно, у взаємозв'язку технології, економіки, особистості, культури та ін. Крім того в цьому суспільстві повинна акцентуватися увага на нормативних орієнтирах та ціннісних критеріях [36]. У концепції інформаційної економіки М. Кастельс акцент робить на інтелектуальних та інформаційно-когнітивних характеристиках економіки (здатності генерувати, обробляти та використовувати інформацію та знання), інтеграції інформації та глобалізації. Ті країни, в яких ці характеристики значно гірші, ніж у розвинутих країнах, мають додаткові загрози економічній безпеці з причини відставання у процесах глобального розвитку.

У. Бек (1986 р.) назвав постіндустріальне суспільство, як суспільство ризику [39]. При цьому він вважав, що людство продовжує жити в індустріальному суспільстві, яке просто має нову форму. На його думку однією з відмінних ознак від попередньої форми є те, що принцип рівності, який був ідеалом індустріального суспільства, змінюється на принцип безпечності, а осередком суспільства стає не сім'я, а окремий індивід. На думку багатьох дослідників, книга У. Бека є дуже суперечливою, але залишається і сьогодні глибокою та актуальною науковою працею [40]. На нашу думку, з точки зору економічної безпеки, У. Бек розкрив одну з головних причин значного збільшення кількості джерел економічної небезпеки у сучасному суспільстві. Це суб'єктивне відчуття безпеки та власна модель її подолання у кожної особи як економічного агента.

Цей факт потребує більш детального розгляду з урахуванням того, що особистість є єдиним джерелом нових знань, а останні – головним джерелом інноваційного розвитку. Глобалізація розвитку відбувається завдяки інформаційним ресурсам і технологіям (В.Л. Іноземцев, 1998 р.), використання яких дало змогу створити глобальне сітьове суспільство (Б. Гейтс, 1999 р.). В ньому економічні форми суспільства будуються навколо глобальних сітьових структур капіталу, управління та інформації (з матеріальною основою у вигляді інформаційних технологій), а ведення господарства пов'язано з новими, практично невичерпними ресурсами - інформацією та знаннями, їх мобільністю на базі інформаційно-комунікаційних технологій [35].

Але, на думку С. Леша (2002 р.), «новий інформаційний порядок» призвів також до появи нових небезпек [41]. У суспільстві відбувається формування

дистанційної культури у формі «життя на відстані», що призводить до неконтрольованої комплексності існування. Нестійкість і безпрецедентна рухливість сучасного суспільства супроводжується формуванням «постлюдського» порядку, який будується на ідеї абстрактної знакової репрезентації. Як наслідок, сьогодні людина не може повноцінно соціалізуватися у разі відсутності доступу до інформаційно-комунікаційних систем, які замінили традиційні соціальні структури. А нелінійні та дискретні сітьові комунікації замінили традиційні лінійні та ієрархічні типи комунікацій. Це значно підвищило невизначеність учасників таких комунікацій. Сьогодні ці особливості соціалізації особистості практично не враховуються в концепціях побудови систем економічної безпеки підприємств [42, 43, 44]. Але така потреба з позиції економічної безпеки впливає, наприклад, зі ствердження Л.Г. Шимаєвої, відносно того, що зміст економічної безпеки підприємств розкривається через забезпечення реалізації стратегічних інтересів підприємств на основі використання можливостей зовнішнього середовища із застосуванням продуктивної взаємодії із суб'єктами зовнішнього середовища [45]. А зовнішнє середовище сьогодні є сітьовим інформаційно-комунікативним, яке, за визначенням С. Леша, є суспільством зростаючої невизначеності.

Працею, що підсумувала проблеми початкового етапу становлення економіки, яка основана на знаннях, дослідники вважають статтю П.А. Девідса та Д. Фореса «Економічні основи суспільства знань» (2003 р.) [46]. З точки зору економічної безпеки, важливими є висновки авторів відносно того, що головне коріння проблеми нової економіки полягає у тому, що знання, які є головним двигуном змін в економіці, створюються, накопичуються та знецінюються безпрецедентно швидкими темпами. При цьому в різних секторах економіки вони її розвивають нерівномірно. На чолі цих процесів стоять організації нового типу: «це спільноти, які засвоєні на знаннях, тобто організовані групи індивідів, які, в першу чергу, прагнуть створити та розповсюдити нові знання, які працюють на різні (іноді навіть конкуруючі) організації» [46, с.30]. Інновації стають практично єдиним шансом досягти виживання та процвітання у висококонкурентних умовах глобальної економіки. А на цьому фоні виникає проблема «витоку мізків» як на рівні держав, так і підприємств. Цьому сприяють й інформаційні технології, в зв'язку з чим з'явився новий аспект проблеми довіри – довіри у віртуальних відносинах.

З позиції мікроекономіки, фундаментальною та однією з найбільш вагомих в теорії управління підприємством в умовах економіки знань є праця П.Ф. Друкера «Бізнес та інновації» (1985 р.). Вона базується на розумінні інноваційної діяльності, практики підприємництва та підприємницьких стратегій як єдиного цілого [47, с.8], а менеджменту як нової технології (а не нової науки або винаходу), яка перетворює американську економіку у підприємницьку економіку [47, с. 37]. Головні висновки, які впливають з теорії П.Ф. Друкера та розкривають можливі джерела загроз для економічної безпеки підприємств, можна звести до наступних:

- підприємницька діяльність пов'язана з великими ризиками [47, с.51];
- «інноваційна діяльність» виступає економічним та соціальним, а не технічним поняттям [47, с.60];
- нові наукові знання не є самим надійним та передбачуваним джерелом нововведень [47, с.64];
- інновації, які основані на знаннях, працюють із зупинками, спричиняють багато клопоту, та ними важко управляти [47, с.171];
- втілення інновацій, які основані на знаннях, в житті пов'язано з унікальними ризиками і, що ще гірше, йому властива невизначеність [47, с.190];

- для успішного розвитку підприємницького проекту потрібно придати йому вірну організаційну структуру [47, с.273];
- з кожним членом нового проекту питання його зайнятості потрібно вирішувати індивідуально, а не на основі деяких психологічних теорій, жода з яких не була підтверджена достатніми емпіричними доказами [47, с. 273];
- реалізація підприємницьких стратегій завжди несе певні ризики [47, с.328];
- у підприємницькому суспільстві перед усіма стоїть найскладніше завдання – це необхідність постійного навчання та перекваліфікації [47, с. 411].

Проведений ретроспективний аналіз дозволяє зробити проміжний висновок відносно того, що основною загрозою у економіці, яка побудована на знаннях, є особистість, життєдіяльність якої проходить у нових умовах інформаційно-комунікаційного середовища. Це середовище у сукупності з іншими компонентами життєдіяльності, на думку Г. Москалика, складають неіндустріальне суспільство [32].

Для перевірки прояву чи відсутності в теперішній час загроз світовій економіці знань, поява яких прогнозувалася вченими, зазначеними в моделі на рис. 3 на початковій стадії її зародження, скористаємося статистичними даними. Вони сьогодні широко застосовуються для розрахунку різноманітних індексів та рейтингів Всесвітнього банку, Організації економічної співпраці та розвитку, Всесвітнього економічного форуму та інш. Статистичні показники, які безпосередньо пов'язані з концепцією економіки знань, з'явилися у 1990-х роках, тому мають вже достатньо апробовані методології їх розрахунку.

В якості базового індексу використовуємо Індекс людського розвитку. Він часто використовується як синонім таких понять як «якість життя», або «рівень життя». Програма розвитку ООН вперше опублікувала його у 1990 році разом з визначенням поняття людського розвитку, яке відображало нову Концепцію людського розвитку. Ця концепція змінила «класичні» концепції економічного розвитку, в яких головним показником виступав показник валового національного продукту, головною метою громадського прогресу, проголошували економічне зростання, а людину розглядали тільки в якості рушійної сили цього розвитку. Тобто індекс людського розвитку відображає сучасне бачення вектору розвитку людства в напрямку укріплення здоров'я та збільшення довголіття, розширення доступу до освіти та підвищення гідного рівня життя (по паритету купівельної спроможності) [48]. Індекс розрахований для 188 країн, які згруповані у чотири групи. З чотирьох груп виберемо країни з дуже високим рівнем індексу людського розвитку (49 країн з індексом більше 0,8), та країни з високим рівнем індексу людського розвитку (56 країн з індексом від 0,7 до 0,8). За даними 2015 року, до цієї групи належить і Україна (81 місце з індексом 0,747).

В якості показників, які описують стан сучасного економічного середовища в країні, використовуємо глобальний індекс інновацій, індекс економіки знань, індекс знань, рейтинг за рівнем витрат на НДР та індекс сітьової готовності. А в якості показників, які відображають результативність діяльності країн у такому середовищі – рейтинг глобальної конкуренції та індекс соціального прогресу.

Можна висунути таку гіпотезу: якщо між більшістю перерахованих показників існує висока кореляція для усіх країн, незалежно від того, в яку групу вони потрапляють, то прогнозовані загрози не є проявленими; а якщо для одних країн кореляція висока, а для інших ні, то ці загрози проявляються для країн з низькими значеннями коефіцієнтів кореляції. На нашу думку, такий підхід в умовах глобалізації є більш інформаційно ємким і достовірним, ніж підходи, які базуються на вивченні статистичних показників конкретної країни.

У табл. 2 для двох груп країн наведені результати розрахунку коефіцієнтів кореляції як між рангами, так і між значеннями індексів. В табл. 3 наведена

статистика значень усіх коефіцієнтів кореляції за шкалою тісноти зв'язку Чеддока.

Таблиця 2

Коефіцієнти кореляції між індексами та рейтингами, які застосовуються для характеристики стану країн в економіці, яка основана на знаннях

№	Країна	Індекс людського розвитку (2015)	Глобальний індекс інновацій (2014)	Індекс економіки знань (2012)	Індекс знань (2012)	Рейтинг по рівню витрат на НДР (2012)	Індекс сільової готовності (2014)	Рейтинг глобальної конкуренції (2016)	Індекс соціального прогресу (2015)		
Кількість країн в рейтингу		188	143	146		91	143	138	133		
1	з дуже високим рівнем індексу людського розвитку (1-49 місце)	0,85		0,64		0,84					
		0,78				0,65		0,67			
		0,65				0,63					
		0,73									
		0,8									
		0,82									
		0,87									
		0,73									
		0,77									
		0,83									
		0,81									
		0,58									
		0,61									
		0,87									
		0,8				0,65					
		0,84				0,54					
		0,96									
0,71											
0,59											
0,57											
0,85											
Місце України в рейтингах		81	63	56		36	71	85	62		
2	з високим рівнем індексу людського розвитку (50-105 місце)	0,26		0,08		0,65					
		0,56				-0,12		0,14			
		0,05				0,38					
		0,55									
		0,23									
		0,23									
		0,59									
		0,51									
		0,66									
		0,67									
		0,32									
		0,52									
		0,25									
		0,69									
		0,59				0,36					
		0,4				-0,16					
		0,85									
0,28											
0,34											
0,1											
0,44											

Джерело: розраховано автором.

**Статистика значень коефіцієнтів кореляції за шкалою тісноти зв'язку
Чеддока**

Значення	Тіснота зв'язку	Кількість коефіцієнтів для країн за індексом людського розвитку	
		дуже високим	високим
від 0,1 до 0,3	дуже слабка	0	11
від 0,3 до 0,5	слабка	0	6
від 0,5 до 0,7	середня	11	11
від 0,7 до 0,9	висока	16	1
від 0,9 до 0,99	дуже висока	1	0

Джерело: розраховано автором.

Як бачимо, для країн з дуже високим рівнем індексу людського розвитку 57% коефіцієнтів кореляції показують високу тісноту зв'язку між індексами. Це дає підстави стверджувати, що дуже висока якість життя у цих країнах пояснюється наявністю у них високого інноваційного потенціалу та його ефективним використанням (коефіцієнт кореляції між індексом людського розвитку (ІЛР) та глобальним індексом інновацій (ГІІ) КІЛР-ГІІ=0,85), високим рівнем забезпечення основних потреб та добробуту людей, можливості їх розвитку (КІЛР-ІСП=0,82), розвиненістю економіки, яка основана на знаннях (КІЛР-ІЕЗ=0,78, КІЛР-ІЗ=0,8). Завдяки цьому ці країни та їх інститути мають здатність забезпечувати стабільні темпи економічного зростання, які є стійкими в середньостроковій перспективі (КІЛР-ІГК=0,8, КГІІ-ІГК=0,83).

Наведене свідчить, що в країнах цієї групи реалізується людиноцентрична цивілізаційна парадигма. Вона враховує важливість соціальних відносин у інноваційній діяльності. Людина перестає розглядатися як «людина економічна», а пріоритети розвитку пов'язані з питаннями якості та безпеки життя мешканців цих країн. Тому в цих країнах загрози економічній безпеці, які викликані переходом до економіки, яка основана на знаннях, є мінімальними.

Цього неможливо стверджувати про країни з високим значенням індексу людського розвитку. Ці країни мають значно менші значення коефіцієнтів кореляції порівняно з аналогічними для країн з дуже високими значеннями індексу людського розвитку. Так, КІЛР-ГІІ=0,26, КІЛР-ІСП=0,23, КІЛР-ІЕЗ=0,56, КІЛР-ІЗ=0,59. Але, здатність забезпечувати стабільні темпи економічного зростання цих країн, як і країн першої групи, визначається їх інноваційним потенціалом. Про це свідчить значення КГІІ-ІГК=0,67. Країни цієї групи не перейшли у повній мірі до реалізації людиноцентричної цивілізаційної парадигми. Саме це можна вважати головною причиною прояву загроз економічній безпеці підприємств у довгостроковій перспективі.

Економіка протягом останніх 40-50 років зазнала суттєвих структурних та змістовних змін. Саме тому сучасна економіка має велику кількість назв, які корелюються з одним із суттєвих напрямків її змін. Крім назв «інформаційна», «знанева», її визначають як «сітьова», «молекулярна», «інноваційна» та інш. (табл. 4). Табл. 4 побудована на підставі інформації, яка була нами виявлена в інформаційному інтернет-просторі шляхом застосування інформаційно-пошукової системи Google. Ця система, за висновками фахівців, характеризується високою релевантністю інформації, що отримується, та її повнотою завдяки можливості здійснювати пошук практично по всім ресурсам, які представлені в Інтернеті [49].

Таблиця 4

Статистика Google на запити у вигляді базових термінів та їх поєднання з системоутворюючим терміном «економіка»

Сортування базових термінів				Сортування словосполучень			
%	Накопичена кількість	Результати пошуку	Термін	Словосполучення	Результати пошуку	Накопичена кількість	%
33	55100000	55100000	електронна	молекулярна	13100000	13100000	28
55	90200000	35100000	знань	електронна	10300000	23400000	49
74	122490000	32290000	проектна	знань	8940000	32340000	68
88	144990000	22500000	інформаційна	інформаційна	6340000	38680000	81
91	150370000	5380000	мережна	проектна	4560000	43240000	91
94	154980000	4610000	сервісна	інноваційна	1490000	44730000	94
96	158380000	3400000	інноваційна	креативна	889000	45619000	96
98	161350000	2970000	креативна	мережна	561000	46180000	97
99	162910000	1560000	молекулярна	сировинна	553000	46733000	98
99	163940000	1030000	постіндустріальна	наукоємна	455000	47188000	99
100	164878000	938000	сировинна	сервісна	364000	47552000	100
100	164927200	49200	наукоємна	постіндустріальна	63000	47615000	100
100	164952100	24900	глобалізована	глобалізована	13100	47628100	100

Джерело: розроблено автором.

Електронна статистика відображає всі результати, в яких зустрічаються вказані в пошуку терміни. При цьому, вона не може передати змістове навантаження їх вживання. Тому цією інформацією потрібно користуватися як якісною та нечіткою.

Структура запиту для пошуку складалася з двох термінів: системоутворювального «економіка» та базового, який характеризував цю економіку. Для більш повного розуміння застосування в електронному інформаційному просторі базових термінів було проведено окремий пошук частоти їх використання. Статистика показала, що найбільш часто зустрічається термін «цифрова». У загальному обсязі застосувань усіх базових термінів, що розглядалися, його частка склала майже 93%. А в поєднанні з терміном «економіка» – тільки близько 12%. Це цілком зрозуміло, тому що цей термін має дуже широке загальне застосування. Тому він був виключений з переліку як фоновий.

Після виключення з розгляду терміну «цифрова», п'ять наступних термінів склали близько 91% від загальної кількості вживання усіх термінів, що залишилися. Це свідчить про те, що сучасну економіку розглядають як електронну - 33%, знань - 22%, проектну - 20%, інформаційну - 14%, сільову (мережову) - 3%. Однак під час спільного пошуку перше місце посіло словосполучення «молекулярна економіка». Частота вживання такого контексту склала 28%. Інші чотири місця у 91% загального обсягу усіх уживаних словосполучень посіли контексти «електронна» (22%), «знань» (19%), «інформаційна» (13%), «проектна» (10%). На нашу думку, цей факт пояснює розгляд життєвих циклів різних економік за критерієм економічної доданої вартості [50]. Сьогодні молекулярна економіка знаходиться на стадії входження до зони зростання (технології), яка є найбільш динамічною порівняно з іншими стадіями.

Наступний контекст – «інноваційна економіка», мав тільки 3% в загальному обсязі досліджуваних контекстів. А термін «підприємницька економіка», який запропонував П. Друкер [47, с.13], склав лише 15% щодо інноваційної економіки (тобто від 3%). Невелика доля вживання термінів «інноваційна» та

«підприємницька», на нашу думку, можна пояснити тим, що після появи термінів «економіка знань» та «інформаційна економіка» розпочався процес диференціації досліджень, що підкреслює складність усіх процесів, які відбуваються в сучасній економіці. А терміни «інноваційна» та «підприємницька» мають більш інтегроване значення.

Як бачимо, багатоконтекстність розгляду сучасної економіки зумовлена природним результатом розвитку людства. Зміна та межі між епохами (стадіями) розвитку є умовними й нечіткими. Дані, наведені на рис. 2, свідчать, що кожна наступна епоха є результатом відповідного розвитку попередньої. Саме тому в нових епохах зберігаються риси попередніх та обов'язково прослідковуються риси наступних епох. Тому розгляд економічної безпеки підприємств в сучасних умовах як цілісного явища потребує зміни методології її пізнання, оцінювання та забезпечення. Пізнання починається з виявлення особливостей сучасної економіки з позиції різних аспектів. Враховуючи, що розгляд з таких аспектів, як «глобалізована» та «постіндустріальна» дає уявлення лише про загальні просторово-часові особливості економіки, вони не є центральними в питаннях вивчення економічної безпеки підприємств.

Результати аналізу особливостей сучасної економіки з позиції різних контекстів її розгляду дозволяє стверджувати наступне. Незалежно від того, який контекст розгляду економіки береться як визначальний (інформаційний, мережевий або інш.), в якості головних джерел переваг розглядаються знання, креативні та творчі навички особистостей, а також вміння їх використовувати. А це, як довів Р.Г. Шангараєв на основі ретроспективного аналізу праць, пов'язаних зі зміною моделі людини економічної в системі економічних відносин, відповідає відмінним ознакам абстрактної моделі людини інноваційної, яка описує деякий ідеал людини, яка функціонує в умовах інноваційної економіки [51, с.75]. Застосування таких моделей відповідає людиноцентричності цивілізаційної парадигми дослідження основоположній ролі економічних суб'єктів у функціонуванні господарської сфери суспільства [9, с.12].

Для цілісного представлення сучасної економіки скористаємося графічною нотацією методології функціонального моделювання IDTF0 [52]. Таку нотацію також називають процесною моделлю. Вибір такої моделі зумовлений тим, що сьогодні моделі типу «вхід-вихід» широко використовують не тільки при розгляді економічних явищ на мікрорівні [53], а і на макрорівні. Так, В.Л. Макаров, характеризуючи економіку, яка основана на знаннях, використовував саме таку модель [54]. Це дало йому змогу запропонувати показник збалансованості розвитку економіки знань та оцінити внутрішню збалансованість секторів галузей підвищеного попиту на знання.

Вагомим аргументом на користь використання процесної моделі є встановлена С.В. Степаненком тенденція у пізнанні економічних систем. Він зазначає, що сьогодні провідну роль починає займати процесний підхід, який змінює дослідження, що базуються на загальнонауковій парадигмі поняття механізму [9, с.175-176]. Тобто, механістичний світогляд, який орієнтований на аналіз причинно-наслідкових залежностей та лінійності їх розвитку, змінюється на дослідження за допомогою людської свідомості до наукового аналізу процесів взаємодії усіх складових процесів, які відбуваються в та з системними об'єктами. Підтвердженням цьому є використання моделі «вхід-вихід» при представленні різних механізмів управління, планування та ін. в теорії управління [55, с. 61].

На рис. 4 представлено варіант процесної моделі сучасної економіки.

В моделі відображені головні контексти її розгляду у змістовній відповідності компонентам процесної моделі: вхідні потоки, процес, вихідні потоки, керуючі впливи та ресурси. До компоненту «Керуючі впливи» відноситься тільки один



Рис. 4. Графічна форма представлення сучасної економіки як елементів процесної моделі

Джерело: розроблено автором.

контекст – «проектний». Щодо усіх інших компонентів, то вони містять декілька контекстів розгляду сучасної економіки. Але усі ці контексти можна об'єднати одним терміном – «інноваційний». Підставою для цього є сучасна класифікація інновацій, приведена у «Керівництві ОСЛО» - головному методологічному документі Організації економічної співпраці та розвитку в галузі інновацій [56, с.21]. У Керівництві виділено продуктові, процесні, організаційні та маркетингові типи інновацій. Під ці типи інновацій підпадають усі компоненти процесної моделі.

Підтвердженням несуперечності розробленої моделі може слугувати той факт, що в ній знаходять своє логічне місце відносно нові та менш застосовані в економічній літературі контексти розгляду сучасної економіки. Так, «нооекономіка» розташовується на виході моделі разом з сервісною економікою. За визначенням, наведеним у [57], нооекономіка – це «{економічна форма реалізації людством процесів самопідтримки функцій життєдіяльності соціуму шляхом оперування матеріальними та нематеріальними чинниками} з домінантним вектором когнітивних чинників для гармонійного розвитку техно-природного середовища з когерентним позитивним впливом на соціум». А сервісну економіку можна визначити як «економіку соціуму, в якій {економічна форма оперування матеріальними та нематеріальними чинниками}, які структуровані в загальних інтересах забезпечення добробуту економічно індивідуалізованих суб'єктів соціуму та їх груп» [57]. Ці економіки, за наявності загальних ознак, виділених у визначенні як {...}, мають принципово різні цілі: сервісна – забезпечення добробуту суб'єктів соціуму, а нооекономіка – гармонійний розвиток техно-природного середовища з позитивним впливом на соціум. Ці відмінності та загальні риси повинні визначати стратегії розвитку. При цьому, як зазначають А.І. Агеев та Є.Л. Логінов в політиці розвинутих країн за останнє десятиріччя значно зростає увага до економічної безпеки [57].

Другим підтвердженням несуперечності запропонованої моделі слугує логічне розташування концепту «молекулярна економіка» в зоні контекстів, які відносяться до структури внутрішнього валового продукту. В процесі розвитку людства ця структура змінювалася на користь «нових» економік: від сільськогосподарської продукції до промислових товарів, від товарів до послуг, від товарів і послуг до інформації, а сьогодні – від інформації на користь молекулярних технологій [50, с.45]. К. Мейер та С. Девіс стверджують, що відбувається і зміна напрямку розвитку бізнесу, в якому будуть переважати компілятори матеріалів, персональні лікарні, універсальні наставники, машини переживань, комп'ютерне моделювання соціальних наук. Змінюється і організаційна компонента розвитку підприємств: від наказів та контролю, ієрархії, наукового управління (індустріальна економіка) до адаптивних підприємств (інформаційна економіка) і далі до нових підходів до управління, які ще мають виникнути [50, с.41]. Найважливішим з позиції економічної безпеки є врахування прерогативи адаптивності в управлінні. Але ця адаптивність не та, що вивчалася ще наприкінці ХХ ст. [58]. Це адаптивність «в умовах зростаючої економічної ентропії внаслідок катастрофічної турбулентності світової економіки» [57]. Як показала глобальна фінансова криза, світова економіка «внаслідок своєї взаємопов'язаності, точніше гіперкогерентності, перестала бути сукупністю окремих національних економік і перетворилася на якісно інше явище вищого рівня та ступеня взаємопов'язаності та взаємозалежності – економіку соціуму» [57].

Результати глобального дослідження 2008 року компанії IBM «Підприємства майбутнього», в якому прийняли участь більш 1000 керівників із 40 країн, встановили, що керівники активно наближають структуру своїх компаній до моделей глобального бізнесу. Ці структурні зміни відбуваються незалежно від розміру підприємств. Керівництво змінюється за рахунок структурованих програм (сукупності пов'язаних проектів), які спрямовані на досягнення конкретних бізнес-результатів. А керівництво портфелем інвестицій (сукупністю непов'язаних проектів) підтримує та захищає перспективні проекти і систематично припиняє подальшу розробку ідей, що себе не виправдали [59].

Висновки та перспективи подальших досліджень у даному напрямку.

Описані результати дозволяють зробити висновок, що сучасні підприємства, які відповідають запропонованій моделі, можна назвати інноваційними проектно-орієнтованими підприємствами. Саме діяльність таких підприємств потрібно вибирати як об'єкт реального світу для подальшого вивчення питань економічної безпеки сучасних суб'єктів господарювання. Економічна безпека таких підприємств, в першу чергу, залежатиме від здатності людських ресурсів з високою частотою генерувати раціональні ідеї та забезпечувати максимальний темп їх упровадження [60]. Але це неможливо зробити без глибокого розуміння кардинальних відмінних ознак таких підприємств, того, що собою являє економічна безпека в економіці, яка основана на знаннях, і які принципово нові підходи потрібні для її оцінювання.

ЛІТЕРАТУРА

- 1 Кузык, Б.Н. Глобальный срез долгосрочного прогнозирования [Текст] / Б.Н. Кузык // Интеграл. – 2008. – № 2(40). – С. 28-29.
- 2 Гальчинський, А.С. Глобальні трансформації: концептуальні альтернативи. Методологічні аспекти: Наук. вид. [Текст]/ А.С. Гальчинський. – К.: Либідь, 2006. – 312 с.
- 3 Клейнер, Г.О границах неограниченного [Текст] / Г.О. Клейнер // Вопросы экономики. – 2012. - № 2. - С.140-145.
- 4 Шевченко, Ю.С. Конвергенция науки, технологий и человека: философский анализ [Текст]: автореф. дис. ... к-та. филос. наук: 09.00.08 / Ю.С. Шевченко; ФГАОУ ВПО «Южный федеральный университет». – Ростов н/Д, 2014. – 27 с.

- 5 Ковальчук, М.В. Конвергенция наук и технологий – прорыв в будущее [Текст] / М.В. Ковальчук // Российские нано технологии. – 2011. – Т. 6. – № 1-2. – С. 13–23.
- 6 Прайд, В. Феномен NBIC-конвергенции: Реальность и ожидания [Текст] / В. Прайд, Д.А. Медведев // Философские науки. – 2008. –№ 1. – С. 97-117.
- 7 Захаров, А.И. Экономическая безопасность в глобализированной экономике [Текст] / А.И. Захаров // Зовнішня торгівля. Економічна безпека / Університет економіки та права «КРОК». - № 5. - 2011. - С. 49-56.
- 8 Батова, В.Н. Системное обеспечение экономической безопасности российского предпринимательства в период глобализации экономики [Текст] / В.Н. Батова // Российское предпринимательство. - 2013. - № 3(225). - С. 20-24.
- 9 Степаненко, С.В. Институциональный анализ экономических систем (проблеми методології): Монографія [Текст] / С.В. Степаненко. - К.: КНЕУ, 2008. - 312с.
- 10 Королев, М.И. Экономическая безопасность фирмы: теория, практика, выбор стратегии [Текст] / М.И. Королев. - М.: Экономика, 2011. 284 с.
- 11 Хасанова, В.Н. Теоретические подходы к изучению общественного развития [Текст] / В.Н. Хасанова // Вопросы современной науки и практики. – 2007. –№ 3(9). – С. 121-126.
- 12 Давыдов, Д.С. Цивилизационный подход как методология анализа глобального хозяйства: история развития, основные принципы и содержание [Текст] / Д.С. Давыдов // Социальная экономика . – 2009. – № 2. – С. 56–77.
- 13 Філіпенко, А.С. Особливості дослідження глобальних трансформацій [Текст] / А.С. Філіпенко// Стратегія розвитку України. Економіка, соціологія, право. – 2012. –№ 1. – С. 273-276.
- 14 Исторический метод [Электронный ресурс]. - Режим доступа: <http://terme.ru/termin/istoricheskii-metod.html>.
- 15 Комаров, В.М. Основные положения теории инноваций [Текст] / В.М. Комаров. - М.: Издательский дом «Дело» РАНХиГС, 2012. - 190 с.
- 16 Нуриев, Р.М. Сравнение экономических систем в пространстве: цивилизационные подходы к анализу [Текст] / Р.М. Нуриев // TERRA ECONOMICUS . – 2010. – Том 8. –№2. – С. 138-153.
- 17 Иноземцев, В.Л. Постэкономическое общество [Электронный ресурс] / В.Л. Иноземцев. - Режим доступа: <http://postmodern.in.ua/?p=1072>.
- 18 Типология общества [Электронный ресурс]. - Режим доступа: <http://www.grandars.ru/college/sociologiya/tipologiya-obshchestva.html>.
- 19 Балабанова, Н.В. Использование концепции технологических укладов в разрешении экономических кризисов [Текст] / Н.В. Балабанова // Вісник Маріупольського державного університету серія: економіка. – 2011. –вип.2. – С. 12-19.
- 20 Василенко, В. Технологические уклады в контексте стремления экономических систем к идеальности [Электронный ресурс] / В. Василенко // Соціально-економічні проблеми і держава. - 2013. - Вип. 1(8). - С. 65-72. - Режим доступа: <http://sepd.tntu.edu.ua/images/stories/pdf/2013/13vvoski.pdf>.
- 21 Крюкова, Т.М. Технологические уклады как основа развития общественного производства и инновационной деятельности путем реализации промышленной политики в современных условиях хозяйствования и управления [Текст] / Т.М. Крюкова // Труды Нижегородского государственного технического университета им. Р.Е. Алексеева. – 2015. –№ 3(110). – С. 287-294.
- 22 Информатика [Текст] / Г.Р. Громов, В.Г. Овчинников, В.Н. Бусленко, М.Е. Кобранов, ред. Б.М. Васильев - М.: Знание, 1988. - Новое в жизни, науке, технике. Сер. «Радиоэлектроника и связь»; № 12). - 64 с.
- 23 Петрова, І.Л. Становлення ринку інновацій в контексті економічної безпеки України [Електронний ресурс] / І.Л. Петрова // Електронне наукове фахове видання "Ефективна економіка". - 2013. - №8. - Режим доступу : <http://www.m.nayka.com.ua/?op=1&j=efektyvna-ekonomika&s=ua&z=2221>.
- 24 Петрова, І.Л. Інновації як стратегічний пріоритет суспільного розвитку [Текст] / І.Л. Петрова // Інноваційна діяльність: стимули та перешкоди: монографія/ Петрова І.Л., Шпильова Т.І., Сисоліна Н.П. За наук. ред. проф. Петрової І.Л. - К.: Дорадо, 2010.- С. 9-21.
- 25 Кабалов, Е. Шестой технологический уклад [Электронный ресурс] / Е. Кабалов // Наука и жизнь. – 2010. –№ 4. – Режим доступа: <http://www.nkj.ru/archive/articles/17800/>.

- 26 Надыров, Ш.М. Проблемы встраивания республики Казахстан в мировые технологические цепи. Материалы XXXVII международной научно-практической конференции: «Современная экономика и финансы: исследования и разработки» 30.09.2015г. СПб [Текст] / Ш.М. Надыров, А.А. Ахаев. – СПб.: Центр экономических исследований, 2015. – С. 13-16.
- 27 Інноваційна діяльність трансфер технологій та комерціалізація науково-технічних розробок [Текст] / Державний комітет України з питань науки, інновацій та інформатизації, Німецьке бюро технічного співробітництва. – К., 2010. – 128 с.
- 28 Василенко, В. Технологические уклады в контексте стремления экономических систем к идеальности [Электронный ресурс] / В. Василенко // Соціально-економічні проблеми і держава. - 2013. - Вип. 1(8). - С. 65-72. - Режим доступа: <http://sepd.tntu.edu.ua/images/stories/pdf/2013/13vvoski.pdf>.
- 29 Балабанова, Н.В. Использование концепции технологических укладов в разрешении экономических кризисов [Текст] / Н.В. Балабанова// Вісник Маріупольського державного університету серія: економіка. – 2011. –вип. 2. – С. 12-19.
- 30 Абрамов, Е.Г. Феномен креативной экономики в бизнесе [Электронный ресурс] / Е.Г. Абрамов, О.Н. Мельников // Вопросы инновационной экономики. – 2011. – № 1 (1). – с. 36-43. – Режим доступа: <http://www.creativeconomy.ru/articles/14446/>.
- 31 Тульчинська, С.О. Наукові підходи до визначення вектора розвитку постіндустріального суспільства [Електронний ресурс]/ С.О. Тульчинська. - Режим доступа: <http://economy.kpi.ua/ru/node/815>.
- 32 Москалик, Г. Інформаційно-комунікаційне середовище неоіндустріального суспільства [Текст] / Г. Москалик // Вісник Інституту розвитку дитини. – 2013. –вип.30. – С. 41-46.
- 33 Туливетров, С.Н. Философия «Опасной техники» и проблемы «Опасного знания» суспільства [Текст] / С.Н. Туливетров // Экономические и гуманитарные исследования регионов. – 2014. –№ 4. – С. 54-57.
- 34 Ковалев, М.М. Экономическая модернизация как строительство экономики знаний [Текст] / М.М. Ковалев, С.И. Пасеко, Лю Цзэпин// Веснік БДУ. Сер. 3. – 2011. –№ 3. – С. 102-107.
- 35 Федорищева, О.И. К вопросу о теоретико-методологической интерпретации категории "современная экономика" [Текст] / О.И. Федорищева // Интеграл. – 2008. – № 2 (40). – С. 49-51.
- 36 Чернова, Е.Н. Концепция информационного общества в современном социальном познании [Текст] / Е.Н. Чернова // Гуманитарные и социальные науки. – 2010. – № 6. – С. 112-121.
- 37 Минаева, О.Н. Измерение экономики знаний: проблемы и перспективы [Электронный ресурс] / О.Н. Минаева. - Режим доступа: www.econorus.org/consp/files/8cku.doc.
- 38 Плотников, В.А. Концепция информационной экономики и особенности ее реализации в военно-экономической сфере [Текст] / В.А. Плотников, А.В. Яблочников // Теория и практика сервиса: экономика, социальная сфера, технологии. – 2014. – № 2(20). – С. 50-58.
- 39 Бек, У. Общество риска: На пути к другому модерну [Текст] / У. Бек; пер. с нем. В. Седельника, Н. Федоровой. – М.: Прогресс-Традиция, 2000. – 383 с.
- 40 Общество риска. На пути к другому модерну перспективы [Электронный ресурс]. - Режим доступа: <http://www.univer.omsk.ru/omsk/socstuds/ubek/intro.html>.
- 41 Ерохин, А.В. Критическая теория информации Скотта Лэша [Электронный ресурс] / А.В. Ерохин, Л.Н. Ерохина. - Режим доступа: sioi.conf.udsu.ru/files/1252609508.doc.
- 42 Куделя, Л.В. Формування концепції забезпечення економічної безпеки підприємств [Текст] / Л.В. Куделя // Науковий вісник Херсонського державного університету. – 2014. – вип. 5. – ч. 2. –С. 125-128.
- 43 Сороківська, О.А. Інформаційна безпека підприємства: нові загрози та перспективи [Текст] / О.А. Сороківська, В.Л. Гевко // Вісник Хмельницького національного університету. – 2010. – Том 2. – № 2. – С. 32–35.
- 44 Яременко, О.Ф. Концепція управління економічною безпекою як передумова економічної стійкості підприємства [Електронний ресурс]. – Режим доступа: esis.at.ua/publ/2012/bezpekoznavstvo_teoriya_ta_praktika/jaremenko_o_f_koncepcija_upravlinn_ja_ekonomichnoju_bezpekoju_jak_peredumova_ekonomichnoji_stijkosti_pidpriemstva/4-1-0-117.

- 45 Чечетова, Н.Ф. Теоретичні підходи до формування сучасної системи економічної безпеки [Текст] / Н.Ф. Чечетова // Зовнішня торгівля. Економічна безпека / Ун-т економіки та права «КРОК». – Вип.6. – 2011. - С.42-47.
- 46 Дэвид, П.А. Экономические основы общества знаний [Текст] / П.А. Дэвид, Д. Форэ // Экономический вестник Ростовского государственного университета. – 2003. – Том 1. – № 1. – С. 29–55.
- 47 Друкер, Ф.П., Бизнес и инновации [Текст] / Питер Ф. Друкер; пер. с англ. – М.: ООО «И.Д. Вильямс», 2007. – 434 с.
- 48 Индекс развития человеческого потенциала [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://gtmarket.ru/ratings/human-development-index/human-development-index-info>.
- 49 Пальчунов, Д.Е. Решение задачи поиска информации на основе онтологий [Текст] / Д.Е. Пальчунов // Бизнес-информатика. – 2008. – № 1. – С. 3–13.
- 50 Мейер, К. Живая организация [Текст] / Кристофер Мейер, Стэн Дэвис; пер. с англ. – М.: Изд-во «Добрая книга», 2007. – 368 с.
- 51 Шангараев, Р.Г. Об инновационном человеке как экономическом типе [Электронный ресурс] / Р.Г. Шангараев // Теоретическая экономика. - 2012. - №6. – С.74-79. - Режим доступа: <http://www.theoreticaleconomy.info>.
- 52 Британский стандарт BS 6143:1992 «Руководство по экономике качества». Часть 1. «Модель затрат на процесс»/ BS 6143:1992 «Guide to the economics of quality». Part 1. «Process cost model»/ М.: НТК «Трек», 2000. – 28 с.
- 53 Елиферов, В.Г. Бизнес-процессы: Регламентация и управление [Текст] / В.Г. Елиферов, В.В. Репин. – М. : ИНФРА-М, 2006. – 319 с.
- 54 Макаров, В.Л. Экономика знаний: уроки для России [Электронный ресурс] / В.Л. Макаров // Вестник Российской академии наук. - 2003. - Том 73. - №5. - Режим доступа: <http://vivovoco.astronet.ru/VV/JOURNAL/VRAN/SESSION/VRAN5.HTM>.
- 55 Механизмы управления: Учебное пособие / В.Н. Бурков, И.В. Буркова, М.В. Губко и др. Под ред. Д.А. Новикова. - М.: ЛЕНАНД, 2011. – 192 с.
- 56 Руководство Осло. Рекомендации по сбору и анализу данных по инновациям [Электронный ресурс] / Пер. с англ. «Центр исследований и статистики науки» М.: 2010. – Режим доступа: http://old.mon.gov.ru/files/materials/7766/ruk_oslo.pdf.
- 57 Агеев, А.И. Нооэкономика: определенная экономика в неопределенном будущем [Электронный ресурс] / А.И. Агеев, Е.Л. Логинов // Экономические стратегии. – 27.09.2011. – №11. – Режим доступа: <http://www.ipr-ras.ru/articles/loginov11-01.pdf>.
- 58 Адаптація промислових підприємств до науково-технічних нововведень [Текст] / В.М. Гончаров, Г.І. Дибніс, П.В. Ромбах та ін.; під ред. В.М. Гончарова. – К.: Техніка, 1992. – 132 с.
- 59 Корнильев, К.Г. Предприятие будущего: результаты глобального исследования компании IBM [Текст] / К.Г. Корнильев // Российский журнал менеджмента. – 2009. – Том 7. – № 1. – С. 149–178.
- 60 Атоян, В.Р. К вопросу теории инновационного общества [Электронный ресурс] / В.Р. Атоян, В.Ю. Лопухин // Креативная экономика. - 2010. - № 10(46). - С. 49-56. – Режим доступа: <http://www.creativeconomy.ru/articles/3796/>.

Рецензент статті
д.е.н., проф. Ляшенко О.М.

Стаття рекомендована до
публікації 28.09.2016 р.